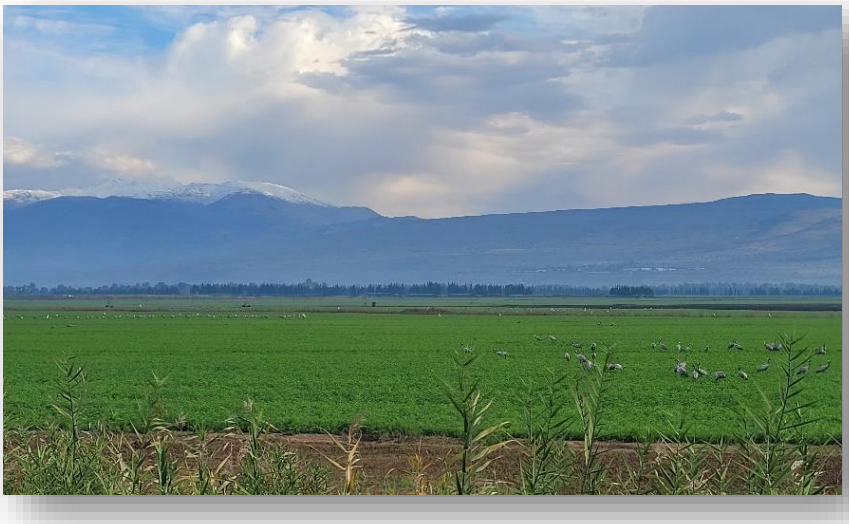
עגורים ישראל: סיכום עונת 2024/25

יפעת ארצי ועידן טלמון

אפריל 2025

תקציר

בעונת 2024/25 בעמק החולה נצפה המשך למגמת הצמצום בגודל האוכלוסייה החורפת בשנים האחרונות, ככל הנראה בשל שני גורמים מהשנים האחרונות: צמצום היקף ההאכלה והתפרצות מגפת שפעת העופות (ב-2022 ו-2024). עם זאת, לא דווח על ירידה בהיקף הקונפליקט עם החקלאות בעמק החולה.

באתרי החריפה המשניים בישראל, עמק יזרעאל ונגב מערבי, הקונפליקט עם החקלאות מנוהל באופן דומה על בסיס עבודת שמירה של החקלאים, בתגבור של פקחים למניעת נזקי בע"ח (הפעלה משותפת של חקלאים ורט"ג). בחורף 2024/25 תועדו פחות עגורים חורפים מבשנים קודמות, והקונפליקט היה בעצימות נמוכה. נראה כי צמצום האכלת עגורים בעמק החולה לא הוביל להגדלת השהות של עגורים באזורים אלו.

מנתוני העגורים הממושדרים מתקבלת תמונה של שינוי הדרגתי ומתמשך בבחירת אתר החריפה: לפני 8 שנים 65% מהעגורים הממושדרים חרפו בישראל ו-35% חרפו בתורכיה או אתיופיה. בעונת 2024/25 היחס התהפך, 36% מהעגורים הממושדרים חרפו בישראל ו-64% בתורכיה או אתיופיה. הדבר מרמז על שינוי בדפוס החריפה של העגורים בארץ.

רקע

בשנים האחרונות חלו שינויים בגודל האוכלוסייה ובאתרי החריפה של עגור אפור בישראל. להלן סיכום עונת עגורים 2024/25 בהתייחס לשינויים והגורמים להם.

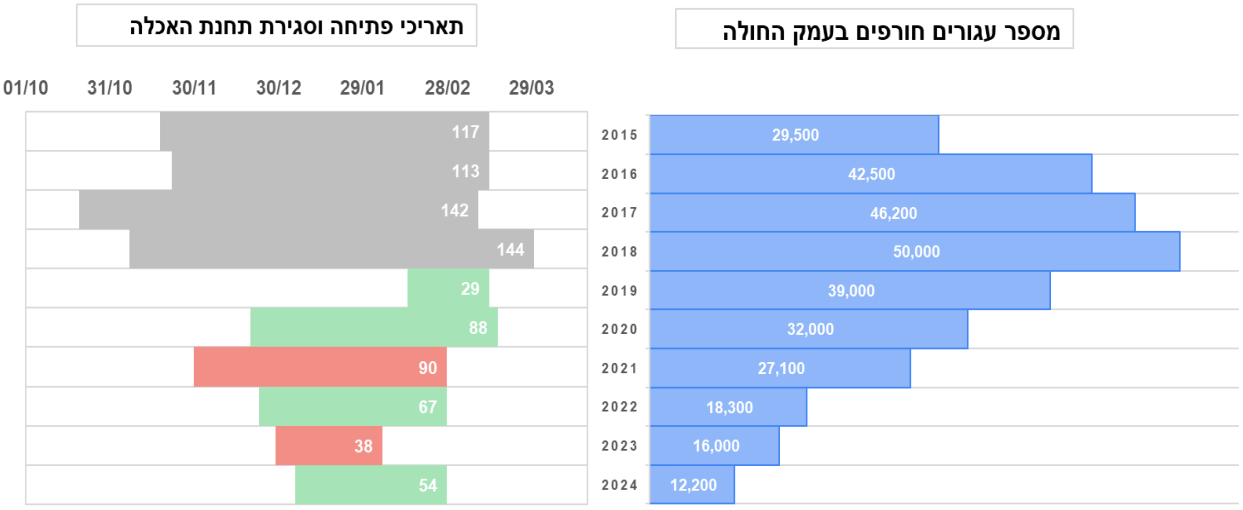
הסיכום מתבסס על נתונים שנאספו ע"י פקחי רט"ג בארץ (פקחים אזוריים ופקחים למניעת נזקי בע"ח בחקלאות), תצפיות של חקלאים שדווחו בקבוצת ווטסאפ, ספירות שבוצעו ע"י צוות אגמון החולה ומתנדבים, ונתוני עגורים ממושדרים ממחקרם של סשה פקרסקי ועידן טלמו (מהמעבדה לאקולוגיה של תנועה של פרופ' רן נתן, האוניברסיטה העברית בירושלים).

1. עמק החולה

<u>גודל אוכלוסייה</u>: מאז החלו לחרוף עגורים בישראל, עמק החולה הוא אתר החריפה העיקרי. משנת 1999 מתקיים ממשק לצמצום נזקי עגורים לגידולי השדה, שכולל הטרדה מאורגנת בשדות ובמקביל אספקת מזון בתחנת האכלה ככלי לצמצום נזקים בשטחי החקלאות. פעילות תחנת ההאכלה כללה פיזור מאות טונות של גרעיני תירס בחלקה ממערב לאגמון החולה, במשך כ-3 חודשים בכל עונה .

כתוצר לוואי של הממשק לעיל, ניכרה לאורך השנים מגמת עליה מתמדת במספר העגורים החורפים בחולה, שהגיעה עד לשיא של כ-50,000 עגורים בחורף 2018/19. משנה זו, חלה ירידה במספר העגורים החורפים, ובעונת 2024/25 חרפו בעמק החולה כ-12,200 עגורים בלבד, שזו ירידה של כ-75% מהיקף האוכלוסייה שחרפה בעמק לפני 6 שנים (איור 1).

תהליך הצטמצמות האוכלוסייה החורפת בחולה החל בעונת 2019/20, בשנה בה פעלה תחנת ההאכלה למשך זמן קצר מאוד (פחות מחודש), ביוזמת החקלאים (איור 1). בהמשך אירעו שתי התפרצויות של שפעת עופות בעגורים והוחל בתהליך הדרגתי של צמצום פעילות תחנת ההאכלה. אלו הם, ככל הנראה, הגורמים המרכזיים לירידה בנוכחות העגורים בעמק החולה בחורף.

איור 1: *ימין- מספר עגורים חורפים בעמק החולה בעשור האחרון (נלקחה ספירה במהלך דצמבר), שמאל- תקופת פעילות תחנת האכלה* (שתי השנים בהם היתה התפרצויות שפעת עופות, מסומנות באדום).

מגמה זו התבטאה השנה בכמה אופנים: ירידה במספר העגורים שבחרו לחרוף בעמק החולה; תנועה יומית של אלפי עגורים להזנה באזורים מחוץ לעמק החולה, לגולן ולבקעת יבנאל, תנועה שנמשכה בהיקף מצומצם יותר גם לאחר פתיחת תחנת האכלה בתחילת ינואר; עזיבה מהירה בנדידת האביב (באפריל נותרו מאות בודדות); מעבר של חלק מהעגורים מדרום לצפון בנדידת האביב מבלי לנחות בעמק החולה.

<u>הערכת עוצמת הקונפליקט</u>: במהלך העונה נצפתה נוכחות רבה של עגורים בשדות אספסת בוגרת ובמטעים (פקאן, שקדים ונשירים), גידולים חקלאיים בהם לעגורים פוטנציאל נזק נמוך.

למרות הצטמצמות משמעותית במספר העגורים החורפים בעמק החולה בשנים האחרונות, החקלאים לא דיווחו על ירידה ברמת הקונפליקט- מספר השומרים שדווח עמד על 40 -60 ביום, בדומה לשנים קודמות. בנוסף, על פי דיווח נציגי החקלאים, תחנת ההאכלה לא ריכזה מספיק עגורים, ולכן מספר השומרים נותר כשהיה לפני פתיחת התחנה. במהלך אפריל דווח על נוכחות מאות עגורים שהסבו נזק לגידולי הקיץ שנזרעו.

2. אתרי נוכחות אחרים בארץ

א. דרום הגולן

עד תחילת ינואר היתה לינה של מספר מאות עגורים במאגר חיטל, בדצמבר הוערך כי היקף הלינה שם הוא כ-1,500 עגורים. פרט ממושדר אחד מת מהתנגשות בקו מתח בסמוך למאגר חיטל במהלך נובמבר. בנוסף חלה תנועת עגורים יומית מעמק החולה לאכילה בדרום הגולן. באזור זה העגורים ניזונים במטעי שקדים ובשדות גד"ש, ולא התקבלו תלונות על נזקים לחקלאות.

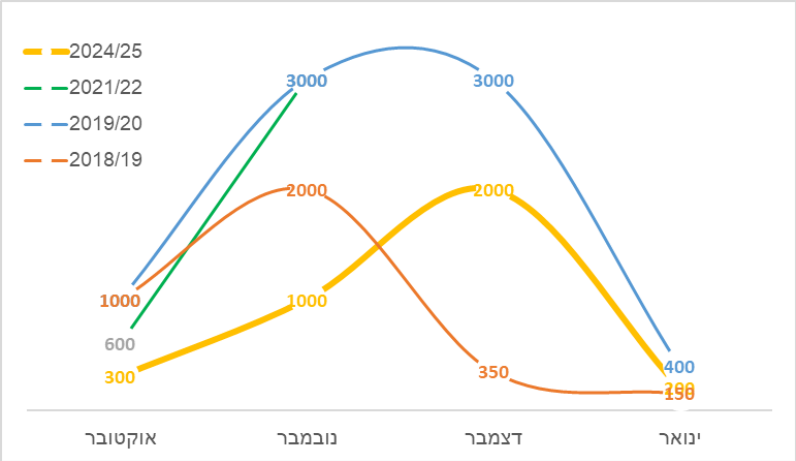
אחרי ינואר, עם פתיחת תחנת ההאכלה בעמק החולה, הסתיימה הלינה בדרום הגולן. תועדו באזור זה עשרות בודדות של עגורים בשעות היום, שהגיעו מעמק החולה.

ב. עמק יזרעאל

המידע מבוסס על דיווחים מהשטח שדווחו בקבוצת ווטסאפ אזורית, בה חברים כל חקלאי ופקחי האיזור. בנוסף התקבל מידע על נוכחות ותנועת עגורים ממושדרים מצוות החוקרים.

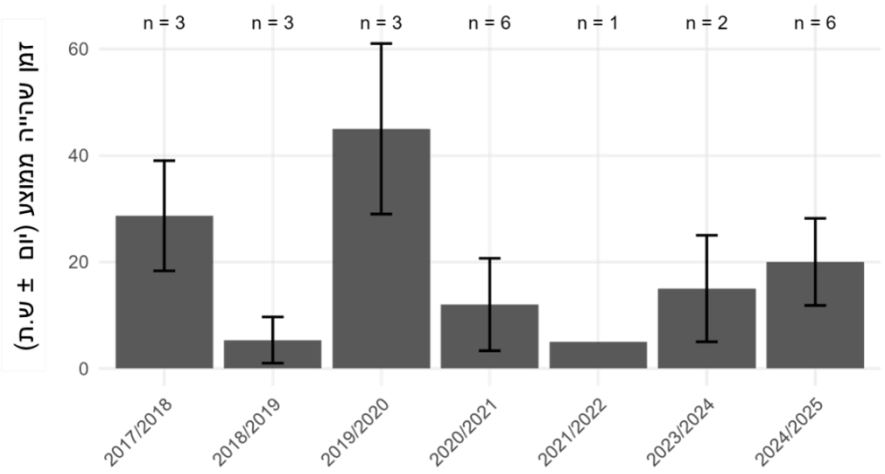
<u>גודל אוכלוסייה ושהייה</u>: לא בוצעו ספירות יזומות, והמידע על גודל האוכלוסייה מתבסס על דיווחים מהשטח. בשנה זו דווח על נוכחות של עד כ- 2,000 עגורים (היקף מירבי), במהלך תחילת דצמבר. נתון זה מעט נמוך ומאוחר ביחס למידע שתועד בשנים קודמות. בחודשי החורף דווח על נוכחות מינורית של עד כ-200 עגורים ביום (איור 2).

לינת עגורים נצפתה במהלך העונה במספר מקומות בעמק יזרעאל ובחבל תענך, הן במאגרים והן על שדות. יש לציין כי במהלך מפקד עופות המים השנתי, באמצע ינואר, דווח על כאלפיים עגורים בפריסה רחבה על פני כלל המרחב של העמקים המזרחיים עד שטחי הרשות הפלשתינאית.

איור 2: *נוכחות עגורים בעמק יזרעאל וחבל תענך: מידע מבוסס על תצפית מירבית בכל חודש מתוך קבוצת הדיווח. עונת 2024/25 בצהוב.*

ניתן להעריך את היקף שהיית עגורים בעמק יזרעאל גם על פי נתוני עגורים ממושדרים. זמן השהייה הממוצע של עגורים ממושדרים בעמק יזרעאל וחבל תענך, עמד העונה על כ-20 ימים. ערך זה דומה לשלוש השנים האחרונות ונמוך מעונת 2019/20 (איור 3).

איור 3: *זמן שהייה ממוצע (יום, שגיאת תקן) של עגורים ממושדרים בעמק יזרעאל וחבל תענך. מקור הנתונים- סשה פקרסקי ועידן טלמון*

<u>הטרדה</u>: ההטרדה בשדות בוצעה ע"י החקלאים, במגוון אמצעים (סירנות, מראות וצייני לייזר), עם סיוע פקחי רט"ג בימים של ריכוז מאמץ. בנוסף בוצעה הטרדה בהתכנסות ללינה באגם ברוך ובמקומות לינה בשטחים החקלאיים. ההטרדה תואמה עם חיל האוויר.

במהלך תחילת דצמבר בוצע ריכוז מאמץ להטרדה בשדות העמק ובלינה, למשך כ-4 ימים. לאחר ריכוז מאמץ זה, היתה ירידה של נוכחות העגורים בעמק יזרעאל, מכאלפיים להיקף של מאות בודדות. ניתן להעריך כי מבצע ההטרדה תרם לעזיבה של חלק מהעגורים את האזור. חלק אחר עבר כנראה להזנה בשטחים אחרים, כמו מטעי שקדים (בהם לא מהווים נזק).

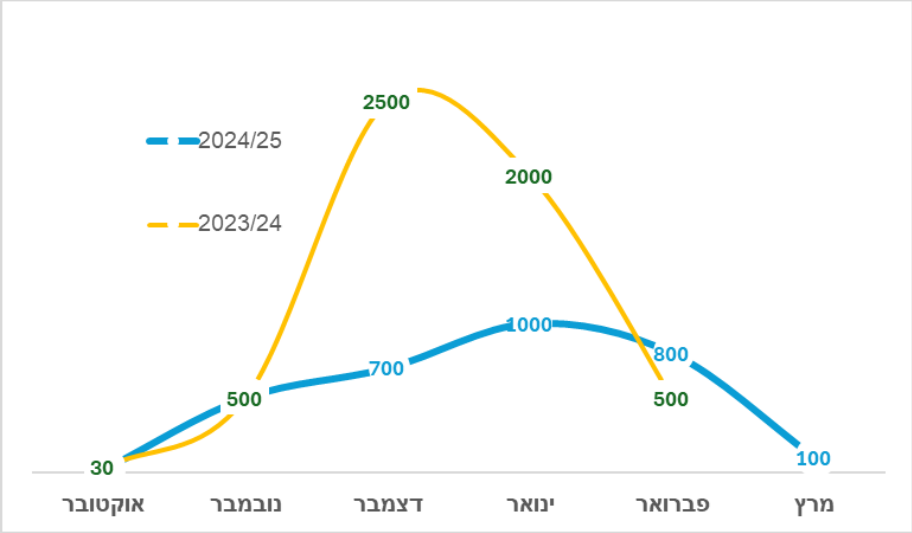
<u>הערכת עוצמת הקונפליקט</u>: נמוכה משנים קודמות, בשל יעילות ההטרדה בשדות (דרכים ללא בוץ) ומספרם הנמוך של העגורים שהגיעו לאזור עמק יזרעאל. יתכן שמספר העגורים הנמוך קשור לעקירה נרחבת של מטעי שקדים בוגרים, דבר שהפחית את היצע המזון באיזור.

ג. נגב מערבי

הקונפליקט בין חקלאות לעגורים בנגב מנוהל באופן דומה לעמק יזרעאל- שמירה על השדות מבוצעת ע"י החקלאים, בסיוע ותגבור פקח נזקי חקלאות ופקחים אזוריים. במהלך העונה בוצעה הטרדת עגורים בשדות ובאתרי הלינה, כשנמצאו.

<u>גודל אוכלוסייה ושהייה</u>: לא בוצעו ספירות יזומות, מידע על גודל האוכלוסייה נלקח מדיווחי אנשי השטח בקבוצת ווטסאפ.

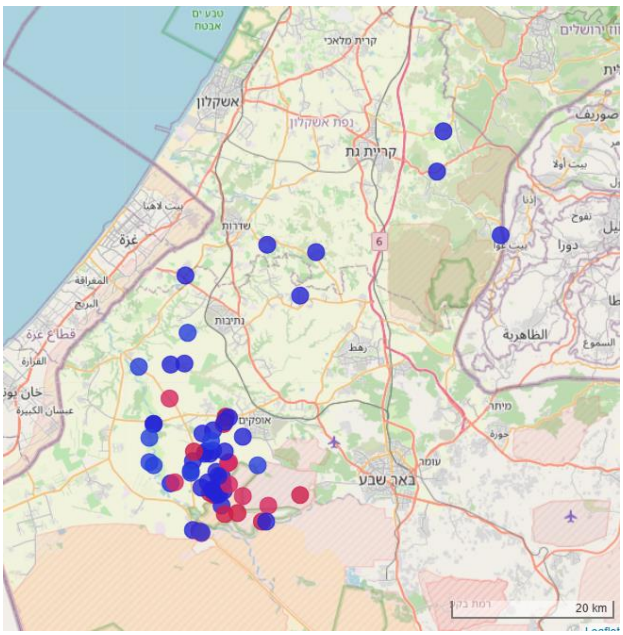
השנה דווח על נוכחות של כ- 1,000 עגורים בשיא העונה, שזה ערך נמוך ביחס לדיווחים משנה שעברה (איור 4).

איור 4: *הערכת מספר עגורים בנגב המערבי*

<u>הערכת עוצמת הקונפליקט</u>: מתצפיות אנשי השטח נראה כי העגורים לא נכחו בכל השטח המעובד, אלא שהו בעיקר בחלק המזרחי של חבל הבשור ובמישורי הלס. במאגרים ששימשו ללינה בשנים קודמות, כמו רעים ונירים, לא היה מים, והלינה חלה בשטחים פתוחים באזור נחל באר שבע.

רוב הלהקות שדווחו היו להקות קטנות, של פחות מ-50 עגורים (איור 5). לרוב העגורים ניזונו על שדות בהם גידול הקיץ היה בוטנים, לא דווח על נזקים פרט לנזק זניח בחלקת תפוחי אדמה.

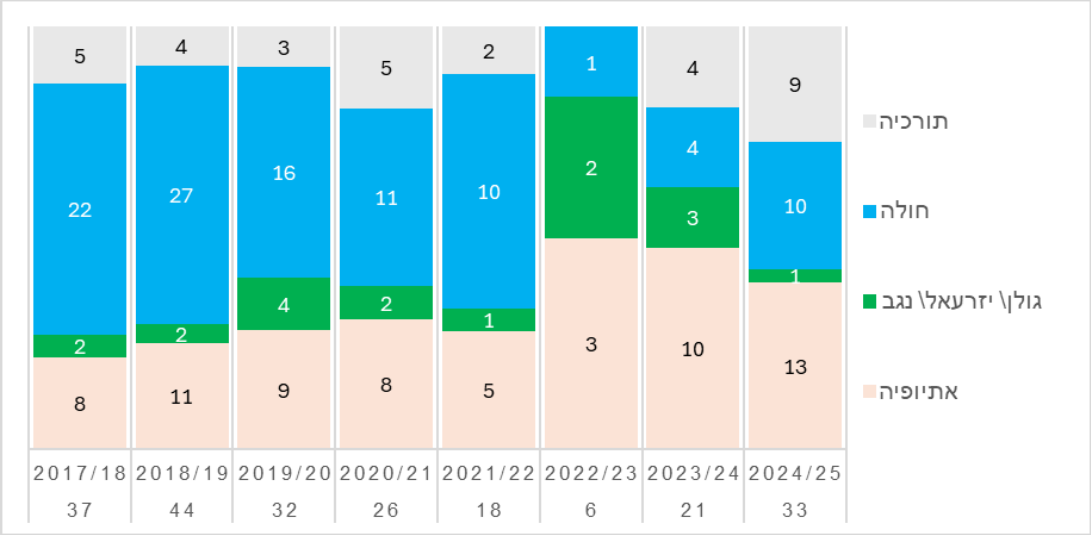
איור 5: *מפת דיווחי עגורים בנגב בחודשים אוקטובר 2024- מרץ 2025. כחול- להקה קטנה (עד 50 עגורים); אדום- להקה גדולה (מעל 50)*

3. בחירת אתר חריפה

במסגרת עבודות הדוקטורט של סשה פקרסקי ועידן טלמון נלכדו ומושדרו עגורים באזורי הקינון באירופה. נתוני תנועה ושהייה של עגורים אלו מעידים על בחירת אתר החריפה של עגורים הנודדים בציר הנדידה שעובר בישראל.

באיור 6 ניתן לראות כי בשלוש השנים האחרונות חלה עלייה קלה בשיעור העגורים הממושדרים שבחרו לחרוף באתיופיה ובטורקיה, במקביל לירידה בשיעור העגורים הממושדרים שחרפו בישראל.

מתוך 71 פרטים שלגביהם קיימים נתונים עבור יותר משתי עונות חורף: 12 עגורים (~17%) שינו את אתר החריפה העיקרי שלהם, כאשר חמישה מהם ביצעו שינוי כזה יותר מפעם אחת. בסך הכול תועדו 19 אירועי החלפת אתר חריפה. עם זאת, יש לסייג את המסקנות בנוגע לסיבות לשינוי האתרים, בשל גודל המדגם הקטן והמקריות שנובעת מזהות הפרטים שנלכדו.

איור 6: *פרופורציית עגורים ממושדרים חורפים (שהייה בחודשים דצמבר וינואר) באתרים השונים (בתחתית ציר X מצויין מספר העגורים הממושדרים באותה שנה). מקור הנתונים: המעבדה לאקולוגיה של תנועה – האוניברסיטה העברית בירושלים.*

סיכום

העגורים גמישים בבחירת אתר השהייה בסתיו ובחורף, וניידים מאוד בין האזורים בהתאם לשינויים ממשקיים וחקלאיים.

צמצום פעילות תחנת ההאכלה בעמק החולה בשנים האחרונות הפחית דרמטית את היצע המזון הזמין לעגורים בחורף, ונראה שהאוכלוסייה בישראל הצטמצמה בהתאם. חשוב לציין שבתקופה זו אירעו גם שתי התפרצויות שפעת עופות, שפגעו בעגורים רבים מאוד.

העדר עליה במספר העגורים באזורים חקלאיים אחרים בארץ, וכן מידע רב שנתי מעגורים ממושדרים מצביעים על כך שחל מעבר לחריפה באתרים מחוץ לישראל.

עם המשך תהליך צמצום פעילות תחנת ההאכלה וסגירתה בעוד מספר שנים, צפוי שהעגורים בישראל יתייצבו על אוכלוסייה ברת קיימא, שתאפשר התמודדות עם נזקים לחקלאות ועם הסיכון להתפרצות מגפות בחיות בר.